

Maïke Tjon A Kauw

Fascinerend kijkvenster

Maïke Tjon a Kauw in het pand Hinthamerstraat 138. Rechtsboven in de hoek een fragment van een 15e-eeuwse laatgotische muurschildering: bladrankwerk met bloemwerk en fruit. In de hoek van het plafond op het laat 19e-eeuws stucwerk: een bloemstilleven. (Foto: Olaf Smit)

‘Bouwhistorie is niet alleen het onderzoek naar hoe er vroeger gebouwd werd. Bouwhistorie is ook laten zien hoe de mensen het interieur van hun huizen heel kleurrijk afwerkten. Het cliché dat de mensen in de middeleeuwen heel grijs leefden is wel achterhaald.’

Ziehier het visitekaartje van Maïke Tjon A Kauw van de dienst Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM) van de gemeente 's-Hertogenbosch. Ze opent voor ons een kijkvenster op haar fascinerende werk.

Maïke Tjon A Kauw (52) is van Chinese afkomst maar geboren in Suriname en van daar naar Nederland geëmigreerd. ‘Achtien jaar geleden ben ik voor het eerst in mijn leven in China geweest’, vertelt Maïke. ‘Dat heeft een wereld voor mij geopend.’ Na die eerste kennismaking is ze daarna een jaar lang naar China geweest om het land van haar voorouders beter te leren kennen. ‘Eenmaal bij de BAM bleek hoe belangrijk dat China-jaar voor me geweest is.’ Want: ‘Ik vind het ongeloofwaardig te graven in de geschiedenis van een Nederlandse stad als ik niet eerst de wortels van mijn afkomst onderzocht heb’.

‘Toen ik uit China terug was, ben ik via Ad van Drunen, die ik van de Sint-Jan kende, bij de dienst BAM terechtgekomen.’ Ter verduidelijking: ‘27 jaar geleden heb ik een half jaar stage gelopen bij de restauratie van de Sint-Jan. Ik deed toen MTS Bouwkunde.’ Aan die school was ze overigens pas na de nodige omzwervingen – o.a. een paar jaar Laborantenschool – begonnen en een onverdeeld genoeg was ook dat niet. ‘Ik vond het een afschuwelijke school. Bouwkunde ligt voor meisjes toch wat moeilijker. Het was dan ook een echte jongensschool. Er waren in mijn tijd maar een stuk of zes meisjes op 1500 studenten.’

Praktijkmens

‘Ad van Drunen heeft mij opgeleid. Hij heeft me leren kijken naar de dingen. Hij heeft me leren zien. Door die opleiding ben ik een echt praktijkmens. Het bevestigt weer eens dat de praktijk de beste leermeester is. Ad was een strenge en daarvoor een zeer goede leermeester.’ ‘Ik weet nog het eerste pandje waar ik met Ad naar toeging: Hinthamerstraat 40, nu *Chocolaterie De Roosekrans*. En het leuke was: daar kwam ik na tien jaar dezelfde metselaar tegen, die me op de Sint-Jan wegwijs had gemaakt....’ Na *De Roosekrans* zijn ‘nog heel veel panden gevolgd, waarbij ik veel muurschilderingen ben tegengekomen.’ Want waar bouwhistorici onderzoeken hoe in vroeger eeuwen werd gebouwd,

is het Maïke te doen om de interieurafwerking van de huizen. In dit verband wijst zij er op hoe zorgvuldig ook de bouwhistorici te werk moeten gaan. ‘Die zullen nooit ergens zomaar een pleisterlaag afhaken om bij de baksteen te komen. Ze onderzoeken eerst of er geen verborgen schilderijen onder zitten.’

Doodeng

Met voorbijgaan van o.a. een voor de hand liggende spreekkamer voert Maïke ons voor het interview naar een stoffig depot, ergens hoog achter in de oude Sint-Jacobskerk aan de Bethaniestraat, waar de BAM al vele jaren bezig is geschiedenis te schrijven. Het wordt al gauw duidelijk waarom Maïke deze ‘rommelzolder’ verkiest boven een geriefelijke vergaderruimte: hier kan ze laten zien hoe ze in een hoek van een van de drie dichtgemetselde ramen in de vijfzijdige koorafsluiting een floraal (= blad- en bloemrijk) ornament heeft blootgelegd, terwijl een aantal ‘kijkvensters’ van slechts luttele vierkante centimeters groot op andere plaatsen aantonen dat in alle vier de hoeken van de drie dichte muurvlakken identieke ornamenten kleur aan de nog altijd indrukwekkende kerkruijnte hebben gegeven. ‘Kijkvensters’ volstaan in zo’n geval, want het gaat bouwhistorici er bepaald niet om overal hele muurschilderingen te voorschijn te toveren. Want ze willen wel weten wat voor moois er onder saaie pleister- of verflagen schuil gaat, maar ze willen dat moois ook graag ongeschonden bewaren. ‘Op het moment dat je muurschilderingen helemaal vrij legt worden ze kwetsbaar, door blootstelling aan het licht of door mogelijke aanrakingen. Vanaf het eerste begin is er altijd de discussie: tot hoever ga je.’ ‘Het is fascinerend dat je soms achter de lelijkste gevels de mooiste muurschilderingen vindt. Hoe ik weet of ergens een verborgen muurschildering zit? Dat hangt vaak van het toeval af. Soms krijg je een tip dat bij de restauratie van een huis ergens iets gevonden is. Maar vaak is het gewoon zoeken, echt aftasten, op een blinde muur. Dat is doodeng. Je bent altijd bang dat je iets teveel weghaalt. Daarom werken we ook met kleine kijkvensters. Als je al iets teveel weghaalt kan het nooit veel zijn. Het ergste wat je kan overkomen is dat je iets onnodig beschadigt. Ooit is mijn mes uitgeschoten, waardoor ik een inkeping maakte. Daar heb ik nachten niet van kunnen slapen.’

Frustrerend

‘Ook als meerdere muurschilderingen over elkaar heen zijn gemaakt, moet je een beetje van de geschiedenis afblijven. Ik heb wel eens drie schilde-

De werkomstandigheden zijn niet altijd ideaal. Het kan ook flink koud zijn. Maïke aan het werk in het pand Hinthamerstraat 138. (Foto: BAM)

Op de steiger, bezig met het documenteren van de sjabloonschildering van het stucplafond Hinthamerstraat 138. (Foto: BAM)

ringen over elkaar aangetroffen. Dan heb je het dus over drie fases in de geschiedenis van een huis. Dat ga je uit elkaar trekken, maar dan weet je soms weer niet of je in de eerste laag zit of in de tweede laag. Het gaat er dan om uit te zoeken wat er bij elkaar hoort.'

'Bij het blootleggen van het geheel wordt meestal met de jongste schildering volstaan. Dat is immers ook een document dat je niet wilt vernietigen, ook al is het frustrerend dat je niet op zoek kan naar nog oudere schilderingen.' Overigens: 'Ik kan me wat dit betreft heel goed inhouden. Schatgraven, zoals ik dat noem, is uit den boze. Ik denk dat je die eigenschap ook moet hebben om dit werk te kunnen doen. Als ik iets vind dat onder iets anders zit, kan ik het gemakkelijk daarbij laten. Het blijft echter altijd een moeilijke keus. Je mag ook weer niet zonder gedegen onderzoek dingen als vanzelfsprekend aannemen.'

Het werk fascineert Maike. 'Dat heeft met de aard van het werk te maken. Als je in een huis schilderlaag over schilderlaag aantreft dan zit je wekenlang op dezelfde muur in de hoop iets te vinden. Zoiets schiet niet op. Ze plagen me op het werk wel eens en zeggen dan: 'Doe je dit liever dan werken....' Of een stukadoor vraagt me: 'Hoeveel vierkante

Linksonder een afbeelding van een engel. Laatgotische muurschildering in het pand Hinthamerstraat 138, op een muurdam tussen de ramen in. (Foto: Olaf Smit)

meter maak jij per dag?' Dan zeg ik: vijftien bij vijftien centimeter.'

Gelukje

'Maar als je de hele dag op een ladder in het stof staat, dan is het wel afzien. Je moet er zoveel voor doen om er iets van te kunnen zien,' verzucht Maike, terwijl ze tegelijkertijd met verrukking praat over de fraaie muur- en niet te vergeten plafondschilderingen die ze door al dat moeizame werk heeft mogen zien. Op haar speurtocht is Maike daarnaast de prachtigste wandbekleding tegengekomen. 'Het oudste stukje behang dat we hebben gevonden, in een pand aan de Brede Haven, is van 1765. Hoe ik dat zo precies weet? Dat was een gelukje. Er zat uitgerekend op het enige fragment dat nog resteerde op de achterkant een Engels belastingstempel.' 'Het gebeurt ook nogal eens dat bij het behangen oude kranten als ondergrond zijn gebruikt. Die geven ook een indicatie uit welke tijd de wandbekleding was, want je mag toch wel aannemen dat vrij recente kranten werden gebruikt.'

Dat behang ook een fraaie manier van wandbekleding is staat buiten kijf. Maike: 'Als je kijkt naar behang van ongeveer 1800 tot 1850, zoals wij dat hebben aangetroffen, dan mag je zeggen: wat leefden de mensen toch bloemrijk. We hebben letterlijk de mooiste bloemmotieven gevonden, vaak met prachtige sierranden.'

'De bloemenmotieven blijven overigens dominant op behangsels van rond 1900 en je ziet dat behang dan echt algemeen goed is geworden en het spreekt dan ook vanzelf dat wij over een vrij lange periode relatief veel behang hebben aangetroffen. De kans dat je een behang aantreft is dan ook vele malen groter dan dat je een muurschildering vindt.'

'Maar ook bij het zoeken naar wandbekleding gaat het soms om heel kleine sporen, zoals bijvoorbeeld een oude spijker waar nog een stukje jute en een snippertje papier aan vast zaten dat afkomstig is van het behang dat op die muur heeft gezeten. En dat bewaren wij dan ook.'

Meditatief

Zelf vindt Maike wat ze doet 'heel meditatief werk. Je hebt er je volle aandacht bij nodig, dus je bent heel geconcentreerd bezig. Dat is heel rustgevend. Andere mensen zouden er gek van worden om urenlang op eenzelfde plekje bezig te zijn. Ik vind het juist prachtig om te doen. Alleen al als ik bijvoorbeeld een klein stukje van een muur blootleg en ik zie de uitwaaiing van een kwaststreek van de schilder, dan kan ik er stil van worden. Als ik zo bezig ben gaan de muren tot mijn verbeelding spre-

Detail van een beschilderd balkvak op de eerste verdieping van Kruisstraat 12-14. Links vóór de restauratie, rechts daarna. (Uit: H. Willems e.a., red., 'De onderste steen boven. 25 jaar bouwhistorie in 's-Hertogenbosch', 2000)

ken. Dan vraag ik me af wat voor lief en leed heeft zich hier afgespeeld. Een andere keer, als ik iets uit bijvoorbeeld 1500 vind, denk ik wel eens: dit heeft Jeroen Bosch misschien wel gezien. Op zo'n manier kan je de bouwsporen die je vindt een beetje plaatsen in de tijd.'

Een beetje fantasie mag best wel, meent Maike, maar als het om de geschiedenis van de stad gaat is ze heel serieus. 'Ik ben nu tien jaar bezig. Tijdens mijn onderzoeken heb ik heel veel aantekeningen gemaakt van alle bouwsporen. Alles wat ik gevonden heb, heb ik nauwgezet gedocumenteerd. Maar een hoop dingen moeten nog nader worden uitgewerkt om een samenhangend beeld te krijgen van de interieurs van onze huizen in het verleden. Ik ben begonnen daar nu echt werk van te maken. Het betekent wel dat ik nu meer achter mijn bureau zit en dat is ook weer frustrerend, want ik doe niets

liever dan het 'veldwerk'. Maar het moet nu eenmaal gebeuren wil je werk resultaat hebben.'

Trots

Gemakkelijker is het al evenmin. 'Soms is het beschikbare materiaal heel beperkt. Je moet het vaak doen met kleine dingen die je gevonden hebt. Aan de hand van die kleine dingen moet je uitwerken hoe het geheel er uit moet hebben gezien.' Aan de hand van het hoekornament, dat ze in een van de drie dichtgemetselde ramen achter in de oude Sint-Jacob aantrof, laat ze zien hoe ze dat in een tekening uitwerkt tot het totaal van de verborgen muurschildering. Ook foto's zijn bij muur- en plafondschilderingen een onmisbare vorm van documentatie. En het onderzoek naar wandbekleding laat zich heel goed documenteren met de resten van behang die zijn gevonden. Uiteindelijk is het de bedoeling te komen tot een publicatie over het interieur van Bossche huizen in de loop van de eeuwen. Maike tenslotte: 'Het is heel uniek, heel bijzonder zoals we in Den Bosch systematisch naar muurafwerkingen kijken. Dat gebeurt op deze manier nergens. Daar mag Den Bosch best trots op zijn.'